

سۇلتان سۇلايمان قانۇنىي

ئابدۇرېھىم ئەمىن

ئىنسانىيەت تارىخىدىكى بۈيۈك ئىمپېراتورلارنىڭ بىرى، ئوسمانىيلار تارىخىدىكى ئەڭ مەشھۇر سۇلتان، گېرمانىيەلىك تارىخشۇناس ھالمىر: «سالاھىددىن ئەييۇبىيدىنمۇ خەتەرلىك» دەپ سۈپەتلىگەن، غەرب دۇنياسىدا (Suleyman The Great) «بۈيۈك سۇلايمان» دەپ تونۇلغان، ھاياتىنىڭ كۆپ قىسمىنى جىھاد بىلەن ئۆتكۈزگەن مۇجاھىد ۋە شائىر سۇلتان سۇلايمان بىلەن تونۇشۇپ چىقايلى.

سۇلتان سۇلايمان 1494 - يىلى 11 - ئاينىڭ 6 - كۈنى تىرابزوندا دۇنياغا كېلىدۇ. ئۇ تۇغۇلغاندا دادىسى سۇلتان سەلىم، تىرابزوننىڭ ۋالىيسى بولۇپ، ئۇنى كىچىكىدىن باشلاپلا ئىلمىگە ھېرىسمەن، ئالىملارنى ھۆرمەتلەيدىغان كىچىك پېئىل قىلىپ تەربىيەلەيدۇ.

سۇلتان سەلىم ۋاپات بولغاندىن كېيىن، 1520 - يىلى 22 - سېنتەبىر كۈنى، سۇلايمان 26 يېشىدا تەختكە چىقىدۇ.

سۇلتان سۇلايمان «قانۇنىي» تەختكە چىقىپ دىن، ئىرق ۋە مەنسەپكە قارىماستىن ھەممىگە ئوخشاش ئادالەت بىلەن قانۇن يۈرگۈزىدۇ. شۇنداقلا شەيخۇل ئىسلام مۇپتى ئەبۇسسۇئۇد ئەپەندىنىڭ يېتەكلىشىدە قۇرئان - ھەدىسنى ئاساس قىلغان «قانۇنى ئوسمانى» نامىلىق ئاساسىي قانۇن تۈزۈپ چىقىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن «قانۇنىي» دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ قانۇن ئوسمانىيلار دۆلىتىدە ئۇچ يۈز يىل دۆلەت قانۇنى قىلىپ ئىجرا قىلىنىدۇ...

ياۋروپا پادىشاھلىرى ۋە ئىسلام دۇنياسىدىكى مۇستەقىللىق چۈشىنى كۆرۈۋاتقان بىر قىسىم ھاكىملار، 26 ياشلىق، بۇ ياش سۇلتاننىڭ تەختكە چىقىشى بىلەن ناھايىتى خۇرسەن بولۇشىدۇ.

دەمەشقتە جانبەردى غەززالى مۇستەقىللىق ئېلان قىلىپ، سۇلتانغا قارشى ئىسيان كۆتۈرىدۇ. مىسىردا ئەھمەد باشا مۇستەقىللىق ئېلان قىلىدۇ. كونيا ۋە ماراشتا

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار نامبىرى

قەلەندەر چەلەبى باشچىلىقىدىكى شىئەلەردىن تەركىب تاپقان 30 مىڭ كىشىلىك قوشۇن سۇلتانغا قارشى ئىسيان كۆتۈردۇ. سۇلتان سۇلايمان بۇلارنى ناھايىتى تېزلا چېكىندۈرۈپ تامار قىلدۇ.

سۇلتان سۇلايمان ياۋروپا پادىشاھلىرىغا، ئۆزىنىڭ يېڭى سۇلتان ئىكەنلىكىنى ۋە ئاتىسى سۇلتان سەلىم دەۋرىدىكىگە ئوخشاش باج تاپشۇرۇشنى ئۇقتۇرۇپ خەت ئەۋەتىدۇ. ياۋروپانىڭ مەركىزى ھېسابلىنىدىغان مەجىر مەملىكىتىنىڭ پادىشاھى لويىس ئىككىنچى، سۇلتان ئەۋەتكەن ئەلچىنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ، باج تاپشۇرۇشنى رەت قىلىدۇ. سۇلتان سۇلايمان بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ يۈزمىڭ كىشىلىك قوشۇن تەشكىللەپ، ياۋروپانىڭ كىرىش ئېغىزى بولغان بېلگىراد شەھرىگە يۈرۈش قىلىدۇ.

بېلگىراد ھازىرقى سېربىيەنىڭ پايتەختى بولۇپ، ياۋروپا دۆلەتلىرىگە كىرىشتىكى مۇھىم شەھەر ئىدى. ئىلگىرى سۇلتان مۇھەممەد فاتىھ ئازاد قىلىشقا كۆپ تىرىشقان بولسىمۇ، ئېغىر يارىلىنىپ چېكىنىشكە مەجبۇر بولغان ۋە «ئى ئاللاھ! بۇ شەھەرنى مېنىڭ ئەۋلادلىرىمدىن بىرىنىڭ قولى بىلەن ئازاد قىلغىلى نېسىب قىلغىن» دەپ دۇئا قىلغان.

1521 - يىلى سۇلتان سۇلايمان ۋە سەدىر ئەزەم باشچىلىقىدىكى بۈيۈك ئىسلام قوشۇنى بېلگىراد شەھرىنى ئازاد قىلىدۇ. بېلگىرادنىڭ ئازاد قىلىنىشى ياۋروپا دۆلەتلىرىگە ئېغىر تەھدىت ئېلىپ كېلىدۇ. سۇلتان ئەلچىنى ئۆلتۈرۈپ باج تاپشۇرۇشنى رەت قىلغان مەجىر پادىشاھلىقىغا ئۇرۇش ئېچىش ئۈچۈن، بېلگىراد شەھرىنى بازا قىلىپ تەييارلىقنى باشلايدۇ. 100000 كىشىلىك قوشۇن 800 پاراخوت ۋە بىر نەچچە زەمبىرەك بىلەن 128 كۈندە مىڭ كىلومېتىر يولنى بېسىپ مەجرگە يېقىن جايدىكى ئۇرۇش مەيدانىغا يېتىپ كېلىدۇ. پادىشاھ لويىس ئىككىنچى 30 مىڭ كىشىلىك قوشۇن بىلەن تەييارلىنىدۇ.

ئوسمانىيلار قوشۇنى كۈچ - قۇۋۋىتىدە ئۈستۈنلۈكى بىلەن 1526 - يىلى 26 - ئاۋغۇست، 400 يىلدىن كۆپ ھۆكۈم سۈرگەن مەجىر مەملىكىتىنى كۆپ تالاپەت تارتمايلا تارىخ بېتىدىن ئۆچۈرىدۇ. بۇ ئۇرۇش «موھاچ ئۇرۇشى» دەپ ئاتىلىدۇ. فرانسىيەلىك تارىخشۇناس ئېرنىست لافىست بۇ ئۇرۇشنى سۆزىتىلەپ: «تارىخ، موھاچ ئۇرۇشىدەك ئۇزۇن يىللىق تارىخى بار دۆلەتنى، بىر قېتىمدىلا يوقىتىۋەتكەن ئۇرۇشنى كۆرمىگەن» دەيدۇ.

بۇ ئۇرۇشتىن كېيىن پۈتۈن ياۋروپا پادىشاھلىرى بەس - بەستە زەپەرنى قۇتلۇقلاپ، سۇلتان سۇلايمانغا تەبرىك خېتى ئەۋەتىشىدۇ ۋە باجلارنى ۋاقتىدا تاپشۇرىدۇ.

1536 - يىلى سۇلتان سۇلايمان باغدادتا، ئەھلى سەلپەر بىلەن سۇلتانغا

قارشى مەخپىي ھەمكارلىق ئورناتقان شىئەلەرگە قارشى ئۇرۇش قىلىپ، باغدادنى ئىسيانكار شىئەلەردىن تازىلاپ، ئوسمانىيلار تەۋەلىكىگە ئۆتكۈزۈۋالىدۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ تاكى 2003 - يىلى ئامېرىكا-ئىراق ئۇرۇشىغا قەدەر، باغدادقا شىئەلەر ھۆكۈمران بولالمايدۇ.

سۇلتان سۇلايمان ھۆكۈم سۈرگەن 46 يىل ئىچىدە، ئۆزى باش بولۇپ 13 قېتىم چوڭ ئۇرۇش قىلىدۇ، 360 قورغان ۋە قەلئەنى ئازاد قىلىدۇ. ئۇنىڭ دەۋرىدە ئوسمانىيلار تەۋەلىكى ئافرىقا، ئاسىيا ۋە ياۋروپاغىچە كېڭىيىدۇ. 1546 - يىلى (يەمەندىكى) تەئىز قەلئەسى، ئوممان، قاتار ۋە ئەھسا شەھەرلىرى ئوسمانىيلار تەۋەلىكىگە ئۆتىدۇ. بۇ ئوسمانىيلار تارىخىدىكى زېمىن جەھەتتە ئەڭ چوڭايغان دەۋر بولۇپ، ھازىرقى ئوتتۇز دۆلەتنى ئۆز تېررىتورىيەسى ئىچىگە ئالغان ئىدى.

گوللاندىيە ئىسپانلارغا قارشى ئۇرۇشتا، سۇلتان سۇلايماندىن ياردەم تەلەپ قىلىدۇ. سۇلتان سۇلايمان ئوسمانىيلار پىيادىلەر قوشۇنى فورمىسىدىن 40 يۈرۈش ئەۋەتىپ، گوللاندىيە ئەسكەرلىرىگە كىيدۈرۈشنى بۇيرۇيدۇ. ئىسپانلار ئوسمانىيلارچە كىينگەن ئەسكەرلەرنى كۆرۈپ، «ئوسمانىيلار يارەمگە كەپتۇ» دەپ ئويلاپ، گوللاندىيەگە 30 يىل ھۇجۇم قىلالمايدۇ.

سۇلتان سۇلايمان دۆلەتنى ئەسكىرىي جەھەتتىلا ئەمەس، ئىلمىي جەھەتتىمۇ تەرەققىي قىلدۇرىدۇ. كۆپ ساھەلەردە يېتىلگەن، تۇنجى تۇتۇن بىلەن ھەربىكەتلىنىدىغان موتور، ئۇچ قاناتلىق يانچۇق ۋە تام سائىتىنى ئىجاد قىلغان بۇيۇك ئالىم تەقىددىن شامىمۇ مۇشۇ دەۋردە ياشايدۇ.

سۇلتان سۇلايمان «قانۇنىي» شائىر ۋە تالانتلىق خەتتات بولۇپ، ئەرەب، تۈرك ۋە پارس تىللىرىدا يازغان شېئىرى 2779 پارچىغا يېتىدۇ. قۇرئان كەرىمنى 8 قېتىم ئۆز قولى بىلەن كۆچۈرگەن.

سۇلتان بىناكارلىق ۋە مىمارچىلىققا ئىنتايىن قىزىقاتتى ۋە مەرمەر تاشلارنى بىر قاراپلا پەرقلەندۇرەلەيتتى. ئۇنىڭ دەۋرىدە بىناكارلىق ئىنتايىن تەرەققىي قىلغان بولۇپ، مېمارچىلار ئۇستازى مەشھۇر ئىنژېنېر مېمار سىنان دەل مۇشۇ دەۋردە ياشىغان. شۇنداقلا «سۇلتان سۇلايمان جامەسى»نى سۇلتاننىڭ بۇيرۇقى بىلەن مېمار سىنان بىنا قىلغان.

سۇلتان سۇلايمان ئالىملارنى ئىنتايىن ھۆرمەتلەيدىغان كىشى بولۇپ، ھەربىر ئىشنى شەيخۇل ئىسلام مۇپتى ئەبۇسسۇدنىڭ پەتۋاسى بىلەن قىلاتتى.

سۇلتان سۇلايمان ئاخىرقى كۈنلىرىدە بوغۇم يالليۇغى سەۋەبىدىن ئات مىنەلمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. شۇنداقتىمۇ

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

دۇشمەنلىرىنىڭ ئالدىدا كۆچىنى كۆرسىتىش ئۇچۇن، ئۇرۇشتىن قالمايدۇ. ھابسبۇرگ پادىشاھىنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ چېگراسىغا ھۇجۇم قىلغانلىقىنى ئاڭلاپ، ياشىنىپ قالغىنىغا قارىماي ئۆزى باش بولۇپ ئۇرۇشقا ئاتلىنىدۇ. خۇسۇسىي دوختۇرى سالامەتلىكىنى كۆزدە تۇتۇپ، بۇ قېتىم ئۇرۇشقا چىقماسلىقنى تەۋسىيە قىلغىنىدا: «مەن غازى ھالىتىمدە جان ئۇزۇشنى ياخشى كۆرىمەن» دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

بۇ ئۇرۇش 1566 - يىلى باشلىنىپ، بەش ئاي داۋاملىشىدۇ. ئوسمانىيلاردىن 20 مىڭ ئەسكەر شەھىد بولغان بولسىمۇ، ئۇرۇش ئاخىرىدا مۇسۇلمانلارنىڭ غەلبىسى بىلەن ئاياغلىشىدۇ. سۇلتان سۇلايمان ئۇرۇش غەلبىسىنى كۆرگەندىن كېيىن، سىكتىۋاردىكى چېدىردا 1566 - يىلى 9 - ئاينىڭ 7 - كۈنى ئۆز ئەجىلى بىلەن ۋاپات بولىدۇ. ئەسكەرلەر سۇلتاننىڭ جەسىتىنى ئېلىپ ئىستانبۇلغا قايتىدۇ.

دەپنە قىلىنىشتىن ئىلگىرى، خىزمەتچىلەر سۇلتاننىڭ ھايات ۋاقتىدىكى تەۋسىيەسى بويىچە بىر ساندۇقنى بىرگە كۆممەكچى بولىدۇ. ئالىملار ئەگەر ئىچىدە ئالتۇن-كۈمۈش بولۇپ قالسا، بىرگە كۆمۈشنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ساندۇقنى ئېچىپ كۆرۈپ بېقىشنى قارار قىلىدۇ.

شەيخۇل ئىسلام ئەبۇسسۇد ساندۇقنى ئېچىپ قارىغۇدەك بولسا، ساندۇقنىڭ سۇلتان قىلغان ھەربىر ئىشىدا شەيخۇل ئىسلامدىن سورىغان پەتۋا قەغەزلىرى بىلەن توشقانلىقىنى كۆرىدۇ. شەيخۇلئىسلام: «ئى سۇلايمان، سەن ئۆزۈڭنى قۇتۇلدۇردۇڭ. ئەگەر مەن خاتا پەتۋا بېرىپ قويغان بولسام، قانداقمۇ قىلارمەن؟!» دېگىنچە يىغلاپ كېتىدۇ.

مەنبەلەر: جەھات تۇربارىنىڭ: 100 مەشھۇر شەخس

سۇلايمان قانۇنى تەرجىمھالى: راغىب سەرجانى

تۇرك تىللار دىۋانى" دىكى ماقال - تەمسىل ۋە ھېكمەتلىك سۆزلەر:

◄ قۇش قانتى بىلەن، ئەر ئېتى بىلەن.

◄ ئىم بىلسە، ئەر ئۆلمەس (ئىم: ھەربى پارول)

◄ قىز بىلەن چېلىشما، تۇغماس بايتال بىلەن چېپىشما

◄ ئېرىنچەككە بوسۇغىمۇ داۋان كۆرۈنەر

◄ ئوت دېگەنگە ئېغىز كۆيمەس

◄ زامان ئۆتەر، كىشى تۇيماس. ئادەم بالىسى مەڭگۇ قالماس.